

A szépművészek lelkiismerete az Akadémia-utca mérlegén

(G) Mivel Kállai Gyula nem afféle mikula-mák kisfiú, hanem a Központi Bizottság s egyben a Politikai Bizottság tagja, képviselő, államminiszter és így megszólamlásaiban az uralkodó csoport, az új osztály állásfoglalása fejeződik ki, nem maradhatunk közönyösek az írók, költők, művészek alkotói szabadságát, lelkiismereti függetlenségét illető kinyilatkoztatásaival kapcsolatban sem. Hogy mindjárt a dolog érdemére térjünk, e fölöttébb tekintélyes férfiú a szóban forgó szépművesi alkotó szabadságról, lelkiismereti függetlenségről szélsőséges, mondhatnók elképesztő állításokat kockáztatott meg. De azért mi nem fogunk elképedni. Márcsak azért sem, mert újabban egy bizonyos finomkodó, kényeskedő nyelvhasználat divatozik a vasfüggönyön túli világban. Például a Szakszervezeti Tanács elnöke azt mondotta a minap, szószerint így, hogy „**minőségi változásra van szükség a jobb összhang érdekében**”. E poétikus megfogalmazás nyers magyarságra átfordítva annyit jelent, hogy dolgozz többet atyafi, te! A párt úgynevezett kongresszusi irányelveiben ezt olvassuk: „**A népi állam politikai elnyomó szerepe a nemzetközi helyzet alakulásától függően növekszik vagy csökken**.” Egészen diplomatikus hangzata van ennek a szerkesztménynek. Pedig a dráma, ami kifejeződik benne, nem kisebb, mint amelyet Iphigenia élt át Taurisban, ahol a zord király azzal fenyegette meg a szép idegent, hogyha nem omlik karjaiba, végez rabul ejtett honfitársával. A népi demokrácia is azt fejezi ki oly gyengéd stílusával, hogy minden attól függ, keblére fogadja-e a szabad világ, vagy sem? Hogy mi történik akkor, ha nem, ezt nem árulják el az irányelvek, csak éppen megcsillantják a fenyegető lehetőségeket az újszülött nyelvhasználat csipkefüggönye mögött. Még egy példát idézendő, a párt ideológiai folyóirata, a Társadalmi Szemle ezt írta a minap Tito birodalmának nemzetgazdasági ügyviteléről: „**A mai Jugoszláviában az értéktörvény spontán érvényesülése nemcsak a termelésben jut kifejezésre, hanem a jövedelem elosztás jelenségeiben is**.” Ugye milyen ártatlan, észrevétlen mondattal! Ki sejtené azt az elbujtatott, san-

da vádat benne, hogy Jugoszlávia igazában a kizsákmányoló kapitalizmus országa? De mondjuk, a finomkodó, kényeskedő megfogalmazások divatját éljük. Ezért a belgrádi válasz is mértékadó volt. Szószerint ilyenformán: „**A Társadalmi Szemle a magyar szocialista munkaspárt elméleti és politikai folyóirata szemenszedett dezinformációkat terjeszt Jugoszláviáról**.”

Gondoljuk, ennyi példázat elég annak a szemléltetésére, hogy civilizálódunk, viharosan civilizálódunk. Tartsuk hát magunkat a módihoz és ne fortyanjunk fel a szemenszedett dezinformációk ama halmazátán, amellyel Kállai miniszter úr a magyar szépművész sorsát, multját és jövőjét elintézte. Hogy rendet tartsunk, azt mondotta, szabatosabban azzal kezdte Kállai... de talán idézzük híven őt magát:

„**Voltak magyar írók, akik az ellenforradalom napjaiban is a párt mellett álltak. A párt elismerését fejezem ki azoknak a kommunista és pártunkívüli íróknak, akiket nem rettentett meg a nyugati imperialisták fenyegetése**.”

Mármost tisztelettel felvetjük a kérdést, hogy kik voltak azok az írók, akik a párt mellett állottak, különös tekintettel arra, hogy ez a párt fel is oszlott, új párt alakult, amely testestől-lelektől, szőröstől-bőröstől csatlakozott október hőseihez? Kállainak a párt tollnokok Zrinyi Miklósszerű kirohanásáról szóló története épp oly mese, mint a kongresszusi irányelvek ama állítása, hogy „**olyan emberek vették kezükbe pártunk újjászervezését, akik bátran, önzetlennül, áldozatkészen védtek a népidemokráciát vadul támadó ellenséggel szemben**”.

Mi bizony nem emlékezünk egyetlen mondatra, egyetlen szótagra, egyetlen puskalövésre, egyetlen kardki-kardra sem, amellyel holmi pártalnok, vagy pártvezér szembeszegült volna októberrel. Szemenszedett dezinformáció ez, mégha egy Kállai Gyula, vagy maga az egyetemes párt ellenjegyzí is. A legendának az a tétele pedig, hogy a nemlétező bajnokok nem rettentek meg a nyugati imperialisták fenyegetéseitől, egyenesen a szemenszedett humor világába tartozik. Mert efajta fenyegetések,

ezt körülbelül kétmilliárd koronatanu igazolhatja világszerte, egyáltalában nem hangzottak el. Hacsak Párison, Londonon, Washingtonon, Rómán vagy Koppenhágán állt volna a dolog, Kállai Gyula, Illés Béla, Münich Ferenc, Kádár János, meg a többi időzített bajnok éppen úgy megmondhatta volna véleményét 1956 októberében, mint amilyen tántoríthatatlan bátorsággal megmondja most, 1959 októberében.

Am menjünk tovább. Ha az írók egy nem jelentéktelen hányada hű maradt a rendszerhez a forradalom alatt is, érthető, hogy a többiek is csatlakoztak hozzá a forradalom után. Ugyan miért érthető? Azért, így mondotta az únepi szónok, mert láthatták e rendszer humanitásának nagyszerű vonásait. Hát bizony, láthatták. Például abban, hogy közel kétszáz ezerrel megszaporodott a hatalmas magyarok száma. Néhány tízezerrel a rabmagyarok száma. Tudja Isten mennyivel a halott magyarok száma. S nevezetesen, ha már az irodalomnál tartunk, észlelhető ez a humanizmus **Eörsi István**, **Lendvai Mihály**, **Déry Tibor**, **Gáli József**, **Obersofszky Gyula**, **Molnár Zoltán**, **Háy Gyula** és annyi más szépműves bilincsében is. Az új osztály humanizmusáról szóló tantételével Kállai Gyula óhatatlanul elárulta, milyen fejlett terep és szerepérzékkel rendelkezik. Egy csapásra és egyenesen szarva között találta el a tögyét.

A miniszter úr szépművesi kiállításának legzengzetesebb, legjellegzetesebb része azonban az a bejelentés volt, hogy a népidemokrácia eszméi szerint mindenki szabadon alkothat, de aki a párt ellenére forgatná a tolat, vagy a vésőt, már eleve kudarcra ítéltetett. Hadd mondjuk meg Kállainak, hogy olyan önkényuralom még nem volt, amely magasztalni ne engedte volna magát és amely a hozsannáért ne fizetett volna pengő arannyal. Am azt hirdetni, hogy a bérelt pennák dús jövedelmezősége a lelkiismereti szabadságot jelenti, csak „**szemenszedett dezinformáció**”. Mert a lelkiismereti szabadság ott kezdődik és enélkül el sem képzelhető, ahol a költő, az író a gondolkodó a hatalomnak nem hódol, hanem ha lelke erre szorítja, annak elmentmond. A művészi szabadság az

az állapot, amelyben az alkotót a saját lelke és nem holmi pártparancs vezényli. Kállai Gyula, aki már csak hivatalból is oly nagyon él-hal pro litteris et artibus, bizonyára ismeri Rainer Maria Rilke halhatatlan levelét egy ifjú költőhöz, a levelet, amely így végződik:

„Viselje el sorsát, fiatal barátom annak minden terhével és nagyságával, anélkül, hogy valaha is jutalmat várna kívülről. Mert a művész egy világegyetem önmagában, így mindent meg is kell találnia önmagában és eszerint kell megmérnie mindent, ami körülveszi”.

Majd ha a magyar költők, írók, tudósok gényusuk szerint mérhetik meg a korszakot, akkor szabadság lesz hazánkban. De amíg e korszakot egy despotizmus irányelvei szerint kell mérniök, addig állítólagos szabadságuk — az új iránnyal szólva — csak szemenszedett hamisítvány.